

1

2

1 in 2: Znano je, da na žolne izrazito negativno vpliva intenzivno gospodarjenje z gozdom. V gospodarskem gozdu imajo boljše možnosti za preživetje vrste iz družin žoln, ki so bolj prilagodljive, denimo veliki detel (*Dendrocopos major*).
foto: Janez Papež (1), Milan Cerar (2)

3 in 4: Pragozdovi ustrezajo pragozdnemu specialistu belohrbtemu detlu (*Dendrocopos leucotos*).
foto: Al Vrezec (3), Sergey Yeliseev (4)

5 in 6: Triprsti detel (*Picoides tridactylus*) se najraje zadržuje v visokogorskih iglastih gozdovih. Na območju pa mora biti še obilo odmrlega stoječega drevoja, da si lahko izdolbe duplo.
foto: Al Vrezec (5) in Tomaž Mihelič (6)

7 in 8: V Krakovskem gozdu so največje populacije srednjega detla (*Dendrocopos medius*) pri nas.
foto: Borut Rubinič (7) in Janez Papež (8)

Zgodba, kot nam jo pripoveduje gozd

//Dominik Bombek

Naj se predstavim! Sem združba dreves, grmičevja, cvetlic, v kateri bivajo različna bitja. Z eno besedo se imenujem gozd. Veste, gozdovi se lahko med seboj razlikujemo. Kako, je odvisno od okolja in podnebja, v katerem uspevamo. Različnim tipom gozdov ustrezajo različne kamninske podlage, potrebujemo različne temperature ozračja, uspevamo v različno vlažnih tleh ipd. Glede na to se delimo na tri tipe gozdov: listnate, iglaste in mešane. Listnati gozdovi jeseni zasijemo v raznolikih barvah, pozimi se ogolimo, nato pa komaj čakamo na pomlad, ko se odenemo v nežno zeleno barvo in prek poletja postajamo bolj in bolj gosto zaraščeni. Iglasti gozdovi, kot so smrekovi in jelovi, imajo krošnje goste skozi vse leto, tako da razen dreves v njih ne uspeva skoraj nobena rastlina. V mešanih gozdovih pa rastejo iglavci in listavci.

V gozdovih poteka tudi gozdarstvo, ki je gospodarska dejavnost. Gozdarstvo se ukvarja z gojenjem in izkoriščanjem gozdov. Drevo, ki doseže določeno višino in starost, posekajo, odpeljejo na žago in predelajo v deske. Nekatera drevesa uporabijo za gorivo, denimo drva. Pred kratkim sem se pogovarjal z drugimi gozdovi. Povedali so mi, da imamo v svojih gozdovih ogrožene¹ vrste ptic. Med njimi so med bolj ogroženimi tri vrste žoln. To so belohrbti (*Dendrocopos leucotos*), srednji (*Dendrocopos medius*) in triprsti detel (*Picoides tridactylus*). V gospodarskem gozdu pa je bolj pogost prilagodljivejši veliki detel (*Dendrocopos major*).

Veste, zgodaj jutraj sem poslušal klepet ptic, ki jim moj gozd daje zavetje in hrano. Ščinkavec (*Fringilla coelebs*), velika sinica (*Parus major*) in brglez (*Sitta europaea*) so govorili o pragozdu in belohrbtem detlu, ki jim je pojasnil, da je življenje v pragozdu povsem drugačno. Tam lahko raste vse, kakor hoče. Nihče ničesar ne odstrani. Hja, ta

detel bi že moral vedeti, saj je zelo navezan na sestoje, kjer prevladujejo listavci, predvsem bukev! Ustrezajo mu negospodarski sestoji višje starosti (več kot 100 let) in z velikim deležem odmrlega drevoja. Njegov manj zahtevni sorodnik, veliki detel, ki si v mojem gozdu izdolbe dupla za gnezdenje, ga imenuje pragozdni specialist². Takih starih gozdov, ki ustrezajo belohrbtemu detlu, je v Sloveniji zelo malo. Ta vrsta detla je res zelo redka! Če hočemo, da v naših gozdovih ne izumre, ne smemo gospodariti v območjih, ki jih naseljuje.

Vas zanima še kaj več o triprstem detlu? Slišal sem, da mu najbolj ugovajajo visokogorski iglasti gozdovi. Najvišje gostote triprstega detla so zabeležene v naravnih, presvetljenih sestojih, kjer je delež smreke večji od 60 %. Na območju pa mora biti še obilo odmrlega stoječega drevoja. Tudi gnezdilno duplo je v iglavcih. Duplo si izdolbe v tista odmrla stoječa drevesa, kjer je lubje večinoma že odpadlo. Izteše si več dupel, samica pa si izbere tisto, ki ji najbolj ustreza. Veste, po gozdu se govori, da je največja grožnja za triprstega detla intenziviranje območij gozdov, v katerih se ne gospodarja! Zaradi tega je vedno manj starih dreves, v katera bi si triprsti detel izdolbel dupla ali pa bi si našel hrano zase in za svoj zarod.

Nenazadnje bi vam predstavil še enega redkega detla. To je srednji detel. Vrsta je pogostejša v nižinskih hrastovih gozdovih. Največje gostote dosega v starejših sestojih hrasta doba. Da je njegov izvorni habitat poplavni dobov gozd, dokazujejo visoke gostote te vrste v Krakovskem gozdu. Največje populacije srednjega detla pri nas najdemo v nižinskih gozdovih reke Mure in v Krakovskem gozdu, kjer živi nekaj sto parov te vrste. Z razmeroma šibkim kljunom išče hrano v razpokah hrastov. Zaradi šibkega kljuna si gnezdilno duplo izdolbe le tam, kjer so glive že močno razgradile trd hrastov les, ali pa v mehkejši topolov les. Srednjemu detlu prijajo sestoji višje starosti, z velikim deležem stoječega odmrlega drevoja.

Ni kaj, žolne so izjemno pomembne gozdne ptice. Zmanjšujejo število zalubnikov³ v drevesih, od njih so odvisni številni sekundarni duplarji⁴ (velika sinica, plavček (*Cyanistes caeruleus*), škorec (*Sturnus vulgaris*)...), saj njihova zapuščena dupla uporabljajo za gnezdenje in prenočevanje.

3

4

5

6

7

8

ČESA SMO SE NAUČILI:

Vemo, da različnim gozdovom ustrezajo različni abiotiski dejavniki. V Sloveniji uspevajo trije tipi gozdov: listnati, iglasti in mešani gozd. Zaradi izkoriščanja gozdov so nekatere vrste ptic ogrožene. Med bolj ogroženimi so tri vrste žoln: belohrbti, triprsti in srednji detel. Belohrbti detel je pragozdni specialist. Triprstemu detlu najbolj ustrezajo iglasti gozdovi višjih nadmorskih višin. Srednji detel je najbolj pogost v nižinskih hrastovih gozdovih. Znano je, da na žolne izrazito negativno vpliva intenzivno gospodarjenje z gozdom. V gospodarskem gozdu imajo boljše možnosti za preživetje vrste iz družin žoln, ki so bolj prilagodljive (veliki detel). Intenziviranje in prostorske širitve na doslej negospodarjene gozdove so največja potencialna grožnja za žolne.

RAZLAGA POJMOV:

- **ogrožene vrste**¹ - vrste, ki jim grozi izumrtje zaradi človeškega vpliva ali naravnih dejavnikov
- **pragozdni specialist**² - vrsta, ki je prilagojena samo na specifične razmere v pragozdu
- **zalubnik**³ - hrošč, ki vrta rove pod lubjem
- **sekundarni duplar**⁴ - žival, ki za gnezdenje uporabi staro duplo žoln

Na spletni strani revije Svet ptic <http://www.ptice.si/projekti/svetptic> v zavihku *Izobraževanje* najdete delovni list, s pomočjo katerega učenci sami pridejo do spoznanj tokratne učne teme.

Tema zajema učni načrt za 7. in 8. razred osnovne šole, katere učni cilj je spoznavanje zgradbe in delovanja ekosistemov ter spoznavanje sprememb ekosistemov zaradi človeka. ●